

Brussels Informatie-, Documentatie- en
Onderzoekscentrum

De Rand in 2020-22
BRIO WORKING PAPER 9 – 2024

K. Hemmerechts / N. Echeverría

INHOUD

Inleiding.....	2
Provincie in cijfers data	4
Vlaanderen en de Rand	4
Diversiteit binnen de Randgemeenten	9
<i>De Socio-economische as</i>	9
<i>Taal as: Nederlands taalgebruik</i>	10
<i>Migratie as</i>	10
<i>Infrastructurele as</i>	11
<i>Demografische as: Niet-Belgische herkomst</i>	11
De Randgemeenten aan de hand van de componenten onderling vergeleken	13
Tendensen van de afgelopen jaren (2017-2022)	22
Conclusie	25
Referenties	27

INLEIDING

De Vlaamse Rand presenteert een unieke sociaal-economische, taal- en migratiedynamiek die haar onderscheidt van de rest van Vlaanderen. In een vorige [BRIO-working paper \(#7\)](#) hebben we ons geconcentreerd op het overzicht van de vele typologieën van de Belgische en Vlaamse gemeenten en hoe de randgemeenten daarin werden geclassificeerd. We hebben ook een typologie geproduceerd op basis van een nieuw ontwikkelde Randcomponent, die een momentopname gaf van de belangrijkste bepalende indicatoren van deze regio in 2020 (zie [Echeverria en Janssens 2020](#)).

In deze tekst vervolgen we de analyse van de Rand die we in die working paper hebben geïnitieerd. Deze keer geven we een actueel overzicht van de dynamiek in verschillende domeinen die bepalend zijn voor de Rand in de jaren 2020-22 aan de hand van de meest recent beschikbare cijfers van [Provincie in Cijfers](#). We herhalen de oefening van het distilleren van een Randcomponent uit een breed scala aan sociaal-economische variabelen die uit deze databank zijn gehaald. Het was immers de bedoeling om een typologie op te stellen van de Vlaamse Rand die het best past bij de sociaaleconomische situatie in die regio. Uit de toenmalige analyse van de meer dan honderd sociaaleconomische indicatoren bleken de gemeenten in de Rand over het algemeen het hoogste te scoren op de volgende indicatoren qua bevolking, onderwijs, wonen en landgebruik (Echeverria & Janssens, 2020). We hebben van de gelegenheid gebruik gemaakt om nieuwe variabelen toe te voegen, vooral op het gebied van taal, die het mogelijk maken een gedetailleerder beeld van de Rand te creëren. Zo hebben we een bijgewerkte Randcomponent voor Vlaanderen geproduceerd aan de hand van een principale component analyse.¹

¹ De Principale Componenten Analyses maakten telkens gebruik van Varimax met een Kaiser normalisering en Bartlett scores. De verwerking gebeurde aan de hand van SPSS 29.0.1.1.

Bovendien geven we in deze working paper verder een uitgebreidere analyse van de gediversifieerde dynamiek binnen de Rand door een classificatie van Randgemeenten aan de hand van vijf aparte principale componenten. Elk van deze componenten illustreert immers een ander gebied: sociaal-economisch (gerelateerd met levensverwachting en economische achterstelling), Nederlands taalgebruik, migratie, herkomst en infrastructuur. Op deze manier proberen we in te zoomen op hoe bepaalde elementen specifieke randgemeenten agglomereren. Dit dient tevens als startpunt voor een discussie over de verschillen die binnen de randgemeenten aanwezig zijn en om een typologie van de Randgemeenten te genereren op basis van drie sleutelgebieden: taal, herkomst en kansarmoede. We eindigen met een analyse van de trends die de verschillende randgemeenten op deze drie domeinen volgden voor de jaren 2017-2022.

PROVINCIE IN CIJFERS DATA

Vlaanderen en de Rand

Uit de databank van de provincie in cijfers hebben we een uitgebreide set van sociaal-economische indicatoren geselecteerd die raken aan thema's zoals bevolking, onderwijs, wonen en ruimtegebruik, samenleving en welzijn. De data hebben betrekking op de jaren 2020-22. We hebben ook de indicatoren meegenomen die als belangrijk naar voren kwamen uit onze eerste oefening van de Randcomponent van 2020 ([Echeverria & Janssens 2020](#)). In onderstaande tabel (tabel 1) worden de ladingen tussen de randcomponent en elk van de indicatoren weergegeven. Dat zijn telkens de indicatoren waarop de randgemeenten doorgaans hoger scoren dan de rest van de Vlaamse gemeenten. In de volgende tabel geven we een overzicht van alle indicatoren die we hebben gebruikt en markeren we in het paars alleen de indicatoren met een sterke samenhang (ladingen hoger dan .50, of lager dan -.50 op de component). Deze dienen om de Randcomponent te interpreteren.

Tabel 1 – Randcomponent (Vlaanderen)

totaal aantal inwoners volgens Rijksregister [aantal]	0.076	andere Afrikaanse herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	0.652
mannen (t.o.v. inwoners) [%]	-0.489	andere Aziatische herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	0.231
mediaan leeftijd [aantal]	-0.304	andere Centraal/Zuid-Amerikaanse herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	0.740
vervangingscijfer [per 100]	-0.177	zelfde adres als vorig jaar (t.o.v. inwoners) [%]	-0.257
doorstromingscoëfficiënt [per 100]	0.515	migratiesaldo met een andere Vlaamse gemeente [aantal]	-0.227
dependentiecoëfficiënt [per 100]	0.197	migratiesaldo met een Brusselse gemeente [aantal]	0.794
verouderingscoëfficiënt [per 100]	-0.242	migratiesaldo met een Waalse gemeente [aantal]	-0.397
grijze druk [per 100]	-0.164	migratiesaldo met het buitenland [aantal]	0.047
groene druk [per 100]	0.582	levensverwachting [aantal]	-0.022
familiale zorgindex [per 100]	-0.042	huishouden 5 of meer personen (t.o.v. private huishoudens) [%]	0.653
interne vergrijzing [per 100]	0.117	leerlingen kleuteronderwijs met een laag opgeleide moeder (t.o.v. lln KO) - WP [%]	0.175
mantelzorgratio [ratio]	0.060	leerlingen kleuteronderwijs die thuis geen Nederlands spreken (t.o.v. lln KO) - WP [%]	0.904
Belgische herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	-0.650	leerlingen lager onderwijs die thuis geen Nederlands spreken (t.o.v. lln LO) - WP [%]	0.895
Nederlandse herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	-0.052	leerlingen lager onderwijs met één jaar of meer schoolse vertraging (t.o.v. lln LO) - WP [%]	0.123
Franse herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	0.510	leerlingen secundair onderwijs die thuis geen Nederlands spreken (t.o.v. lln SO) - WP [%]	0.867
Zuid-Europese (EU) herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	0.629		
Oost-Europese (EU) herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	0.667		
Noord/West-Europese (EU) herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	0.443		
Oost-Europese (niet-EU) herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	0.370		
ander rijk OESO land herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	0.439		
Maghreb herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	0.617		
Turkse herkomst (t.o.v. inwoners) [%]	0.189		

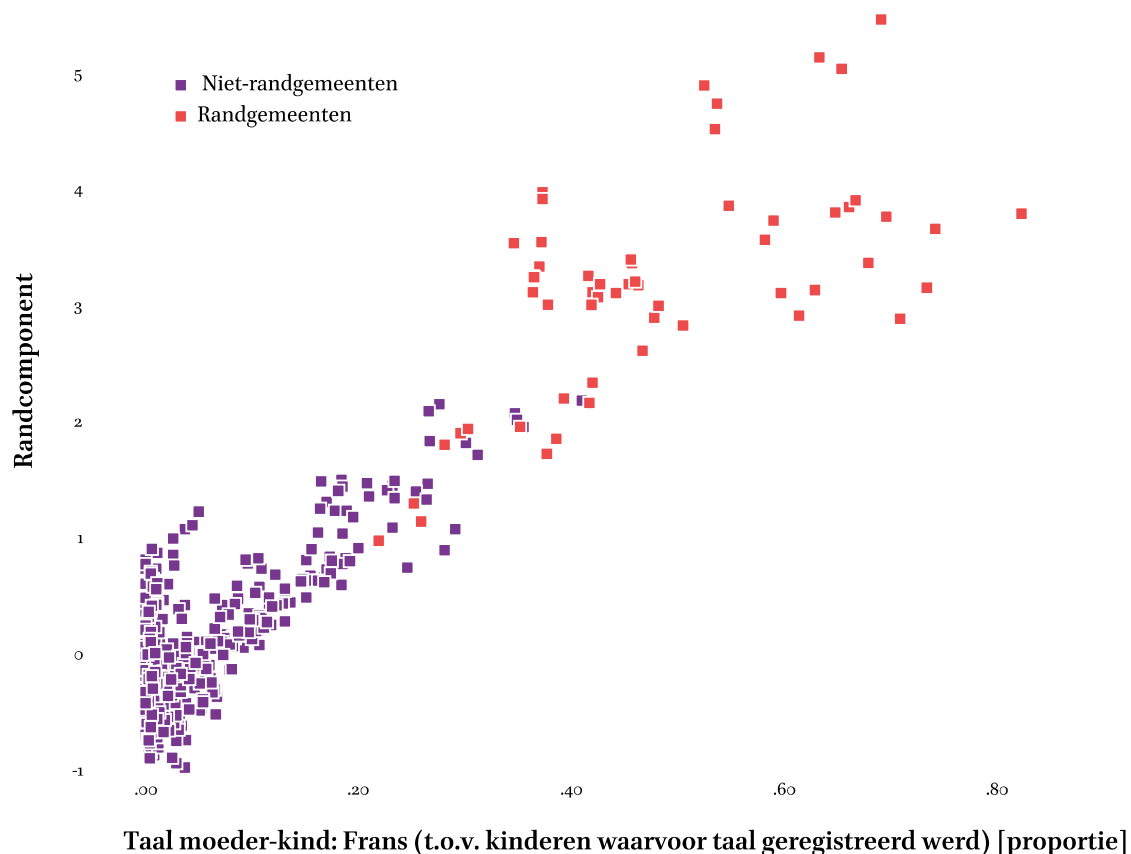
inschrijvingen in universiteit (t.o.v. inschrijvingen hoger onderwijs) - WP [%]	0.401	opp. bestemming landbouw (t.o.v. totale opp. bestemmingen) [%]	-0.235
gebouwen groter dan 104 m ² (t.o.v. gebouwen voor eengezinswoningen) [%]	-0.397	opp. bestemming industrie (t.o.v. totale opp. bestemmingen) [%]	0.211
eengezinswoningen (t.o.v. wooneenheden) [%]	-0.157	opp. bestemming overig (t.o.v. totale opp. bestemmingen) [%]	0.009
appartementen (t.o.v. wooneenheden) [%]	0.223	kansarmoede-index bij jonge kinderen [%]	-0.023
gebouwen opgericht voor 1946 (t.o.v. gebouwen) [%]	0.236	woninginbraak [aantal]	0.192
gebouwen opgericht van 1946 tot 1961 (t.o.v. gebouwen) [%]	0.290	nieuwkomers [aantal]	0.085
gebouwen opgericht van 1962 tot 1970 (t.o.v. gebouwen) [%]	0.145	nieuwkomers niet-EU [aantal]	0.065
gebouwen opgericht van 1971 tot 1981 (t.o.v. gebouwen) [%]	-0.075	migraties binnen het gebied [aantal]	0.044
gebouwen opgericht van 1982 tot 1991 (t.o.v. gebouwen) [%]	-0.204	natuurlijke aangroei [aantal]	0.148
gebouwen opgericht van 1992 tot 2001 (t.o.v. gebouwen) [%]	-0.413	huishouden 1 persoon (t.o.v. private huishoudens) [%]	0.048
gebouwen opgericht van 2002 tot 2011 (t.o.v. gebouwen) [%]	-0.415	huishouden 2 personen (t.o.v. private huishoudens) [%]	-0.695
gebouwen opgericht na 2011 (t.o.v. gebouwen) [%]	-0.486	huishouden 3 personen (t.o.v. private huishoudens) [%]	0.134
gebouwen met cv of airco (t.o.v. deel gebouwen) [%]	0.140	huishouden 4 personen (t.o.v. private huishoudens) [%]	0.148
gebouwen met minstens 1 badkamer (t.o.v. deel gebouwen) [%]	0.059	taal moeder-kind: Nederlands (t.o.v. kinderen waarvoor taal geregistreerd werd) [%]	-0.901
gebouwen met minstens 1 garage (t.o.v. deel gebouwen) [%]	-0.195	taal moeder-kind: Frans (t.o.v. kinderen waarvoor taal geregistreerd werd) [%]	0.931
huurders (t.o.v. huishoudens met gekende eigendomstitel) [%]	0.299	taal moeder-kind: Engels/Duits (t.o.v. kinderen waarvoor taal geregistreerd werd) [%]	0.357
opp. voor bedrijvigheid (t.o.v. bebouwde opp.) [%]	0.094	taal moeder-kind: Russisch/Pool/Roemeens (t.o.v. kinderen waarvoor taal geregistreerd werd) [%]	0.458
oppervlakte bebouwde percelen (t.o.v. oppervlakte) [%]	0.270	taal moeder-kind: Spaans/Portugees (t.o.v. kinderen waarvoor taal geregistreerd werd) [%]	0.661
bebouwingsgraad [%]	0.221	taal moeder-kind: Turks/Arabisch/Berbers (t.o.v. kinderen waarvoor taal geregistreerd werd) [%]	0.187
opp. bestemming wonen (t.o.v. totale opp. bestemmingen) [%]	0.265	taal moeder-kind: andere taal (t.o.v. kinderen waarvoor taal geregistreerd werd) [%]	0.112
opp. bestemming recreatie (t.o.v. totale opp. bestemmingen) [%]	-0.072	privaat huishouden homogeen herkomst Belgisch (t.o.v. private huishoudens) [%]	-0.582
opp. bestemming natuur en reservaat (t.o.v. totale opp. bestemmingen) [%]	-0.007	leefloners [aantal]	0.061
opp. bestemming overig groen (t.o.v. totale opp. bestemmingen) [%]	0.378	alle huizen (excl. appartementen) - mediaanprijs [€]	0.361
opp. bestemming bos (t.o.v. totale opp. bestemmingen) [%]	0.048	verkeersslachtoffers [aantal]	0.046

De variabelen die het hoogst scoren op deze component zijn in de thema's van taal en migratie.

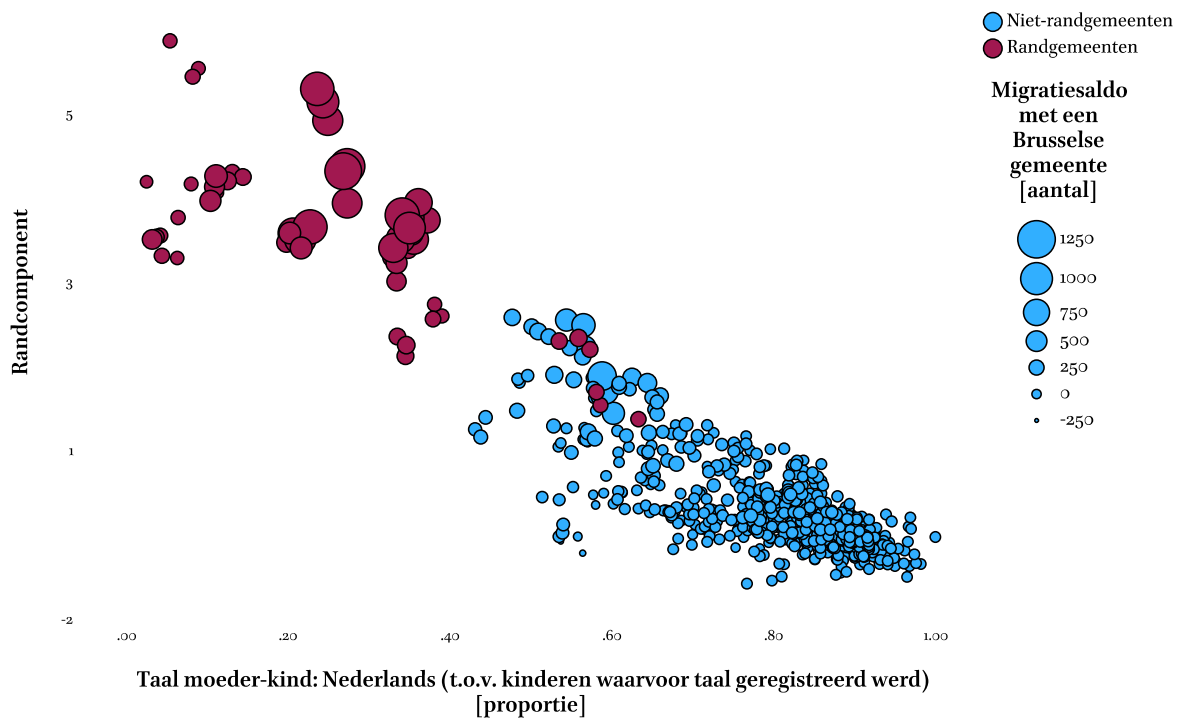
De variabelen gerelateerd aan taal zijn namelijk degene met de sterkste samenhang met de Randcomponent.

Dit omvat vooral de Franse taal tussen kind en moeder (proportie versus andere moeder-kind taalregistraties) en in mindere mate de proportie van de Spaanse/Portugese taal tussen moeder en kind bij geboorte, nieuwe beschikbare variabelen in de databank. Daarnaast omvat het de variabelen die de proportie leerlingen in het kleuter-, lager- en secundair onderwijs met thuistaal niet-Nederlands, naar woonplaats (versus alle leerlingen kleuter-, lager- en secundair onderwijs, Vlaamse Gemeenschap) meten. Negatief gerelateerd vonden we de variabele met betrekking tot de Nederlandse taal tussen kind en moeder bij geboorte (proportie, versus alle kinderen met geregistreeerde taal door Kind en Gezin). Voor het thema migratie scoort de variabele omtrent het Brusselse migratiesaldo het hoogst (immigratie vanuit een Brusselse gemeente min emigratie naar zo'n gemeente). Dit werd ook gevisualiseerd in figuur 1 en 2.

Figuur 1 – Franse taal en Randcomponent

Figuur 2 – Nederlandse taal. Brussels migratiesaldo en Randcomponent

We zien in beide figuren een duidelijke opdeling tussen Vlaanderen en de gemeenten die de Rand vormen. Figuur 1 laat zien hoe de randgemeenten zich afsplitsten van de rest van Vlaanderen in de mate waarin de moedertaal Frans is in plaats van Nederlands. Randgemeenten neigen hier de hoogste scores te hebben. Figuur 2 geeft weer hoe de geografische nabijheid van Brussel een invloed uitoefent op de Randgemeenten op het gebied van taal en migratie. De Randgemeenten scoren ten opzichte Vlaamse gemeenten gematigd voor Nederlands als moedertaal. Ze behoren tot de hoogste scorende als het gaat om de migratie die zij ontvangen van een Brusselse gemeente (immigratie vanuit een Brusselse gemeente min emigratie naar zo'n gemeente). Beide kenmerken zijn een uitdrukking van het snelle proces van internationalisering dat de Rand de afgelopen dertig jaar heeft doorgemaakt (zie [Echeverria & Janssens 2021a](#)).

Wat betreft de kenmerken van de bevolking constateren we wederom dat de Randgemeenten zich kenmerken door een grote diversiteit. Er is een substantiële groep van mensen met een buitenlandse herkomst die in de Rand woont. Zoals eerder gesteld vormt de Rand echter geen homogeen geheel. De aanwezigheid van verschillende groepen van gemeenten is een kenmerk dat we al in andere publicaties hebben onderzocht (zie [Echeverria en Janssens 2021a, b](#)).

Een op deze informatie gebaseerd overheidsbeleid vereist dat het in staat is te antwoorden aan de behoeften van de diverse bevolking. De internationalisering van de Rand werd reeds in voorgaande analyse gesignaleerd en worden op basis van deze tekst nogmaals bevestigd. De herkomstregio's die wij deze keer in de Rand vonden zijn: Centraal en Zuid-Amerika, Afrika, Oost-Europa maar ook landen die tot de Europese Unie behoren, Zuid-Europa, Maghreb en Frankrijk.

We vonden opnieuw dat de twee variabelen die het jongere profiel van de Randgemeente weerspiegelen in vergelijking met de rest van Vlaanderen hoog laden: de doorstromingscoëfficiënt (15-24-leeftijd (aantal) versus 55-64-leeftijd * 100) en groene druk (0-19-leeftijd versus 20-64-leeftijd * 100). Uit deze trends blijkt dat de Rand dicht bij de jongste leeftijdsstructuur van Brussel staat (zie [Hermia 2020](#); [Kavadias et al. 2022](#)) dan bij die van Vlaanderen.

Verder in deze oefening hebben we variabelen opgenomen die de huishoudenssamenstelling in de Rand weergeven. We zien dat de Rand wordt gekenmerkt door grotere huishoudens. De huishoudens in de Rand zijn, in vergelijking met de rest van Vlaanderen, meer van gemengde herkomst. Data van STATBEL verzameld in het kader van de Census van 2021 toont dezelfde kenmerken². De provincie Vlaams-Brabant heeft de hoogste gemiddelde grootte van huishoudens met een gemiddelde van 2.39 personen. Dat is groter dan in Vlaanderen (2.30 personen), Wallonië (2.25 personen) en Brussel (2.16 personen). Twee van de vijf gemeenten met de grootste huishoudens zijn Randgemeenten, namelijk Machelen (#1 met 2.73 personen) en Vilvoorde (#5 met 2.64 personen).

² De Socio-Economische Enquête van 2001, georganiseerd door het toenmalige Nationale Instituut voor de Statistiek is de laatste census op basis van een veralgemeende bevraging van de bevolking. Sinds 2011 worden de tabellen voor de census gebaseerd op het gebruik van administratieve data.

Diversiteit binnen de Randgemeenten

We beperken onze analyse vervolgens louter tot de 19 gemeenten die samen de Rand rond Brussel vormen. In de vorige working paper hebben we een classificatie van de randgemeenten opgesteld, zuiver op basis van hoe ze scoren op de Randcomponent en hun geografische nabijheid.

In de huidige analyse produceerden we aparte principale componenten die stratificatieassen weergeven: een socio-economische (gerelateerd met levensverwachting), een taal (gerelateerd aan het Nederlands taalgebruik), een demografische (gerelateerd aan migratie) en een infrastructurele. Hieronder overlopen we de componenten met hun belangrijkste indicatoren.

De Socio-economische as

De eerste principale component kijkt naar de manier waarop de randgemeenten gerangschikt zijn langs de sociaal-economische as. Deze component heeft de volgende sterkste indicatoren (op basis van de ladingen):

Tabel 2 – Component 1 (socio-economische as)

Indicator	Lading
levensverwachting (geboorte) [jaren]	-0.699
leerlingen met een laag opgeleide moeder in het kleuteronderwijs, naar woonplaats (versus alle leerlingen in het kleuteronderwijs, Vlaamse Gemeenschap) [proportie]	0.947
aantal leefloners (gemiddelde maandelijks)	0.860
index kansarmoede bij kinderen in de eerste maanden [proportie]	0.928

Deze component legt het verband vast tussen levensverwachting (in jaren) en economische achterstelling in de Randgemeenten aan de hand van drie variabelen die armoede op jonge leeftijd en onder de oudere bevolking weergeven.

Taal as: Nederlands taalgebruik

De tweede principale component heeft de volgende hoog ladende indicatoren:

Tabel 3 – Component 2 (Nederlandse taalgebruik as)

Indicator	Lading
leerlingen in het kleuteronderwijs met geen Nederlands thuis, naar woonplaats kleuter (versus alle leerlingen kleuteronderwijs, Vlaamse Gemeenschap) [proportie]	0.976
leerlingen in het lager onderwijs met geen Nederlands thuis (versus alle leerlingen lager onderwijs, Vlaamse Gemeenschap) [proportie]	0.984
leerlingen in het secundair onderwijs met geen Nederlands thuis (versus alle leerlingen secundair onderwijs, Vlaamse Gemeenschap) [proportie]	0.960
Frans tussen moeder en kind bij geboorte (versus alle kinderen met geregistreerde taal door Kind en Gezin) [proportie]	0.901

Deze component vat het verband tussen de mate waarin de leerlingen die in de Randgemeenten wonen de instructietaal thuis gebruiken en Frans als moedertaal hebben.

Migratie as

De derde principale component heeft de volgende hoog ladende indicatoren:

Tabel 4 – Component 3

Indicator	Lading
migratiesaldo (andere Vlaamse gemeente)	-0.909
migratiesaldo (Brusselse gemeente)	0.940
migratiesaldo (buitenland)	0.566
aantal nieuwkomers (voor langere tijd in België)	0.886
aantal nieuwkomers (voor langere tijd in België): niet-Europees	0.850
intragemeentelijke migraties	0.923
natuurlijke aangroei [geboorte – sterfte]	0.789

Component drie legt de migratiedynamiek en de loop van de bevolking vast door middel van variabelen die migratie van en naar de Brusselse gemeentes en het buitenland samenvatten. Het toont ook nieuwkomers die al langere tijd in België zijn.

Het legt ook meer geboorten dan sterfte in de Rand vast (met een negatief verband met het migratiesaldo met andere gemeenten in Vlaanderen). Deze as geeft de bevolkingsgroei in de Randgemeenten weer. Intern blijft de Rand de motor van de intergemeentelijke migraties ([Charlier et al. 2019](#)) en toont het een hoge natuurlijke aangroei door zijn jonge leeftijdsstructuur.

Infrastructurele as

De vierde principale component omvat de volgende indicatoren:

Tabel 5 – Component 4

Indicator	Lading
gebouwen > 104 m ² (versus eengezinswoning gebouwen) [proportie]	0.744
gebouwen met cv of airco (versus totaal aantal eengezinswoningen, appartementen en handelshuizen) [proportie]	0.985
gebouwen met >= één badkamer (versus totaal aantal eengezinswoningen, appartementen en handelshuizen) [proportie]	0.942
gebouwen met >= één garage (versus totaal aantal eengezinswoningen, appartementen en handelshuizen) [proportie]	0.926
oppervlakte voor bedrijvigheid (industrie, ambacht, opslag, kantoor en handel) (versus bebouwde oppervlakte) [proportie]	-0.915
kostprijs huis (appartementen niet inbegrepen) (mediaanprijs in euro)	0.736

De infrastructuur component toont de mate van materiële rijkdom in de Rand met grotere gebouwen, uitgebouwde materiële infrastructuur, minder oppervlakte gebruik door bedrijven en duurdere huizen.

Demografische as: Niet-Belgische herkomst

Tenslotte, component vijf toont niet-Belgische herkomst in de Rand uit Oost-Europa, de Maghreb, Turkije en Afrika. Het toont ook de negatieve relatie aan met de proportie Belgen.

De vijfde principale component heeft de volgende hoog ladende indicatoren:

Tabel 6 – Component 5

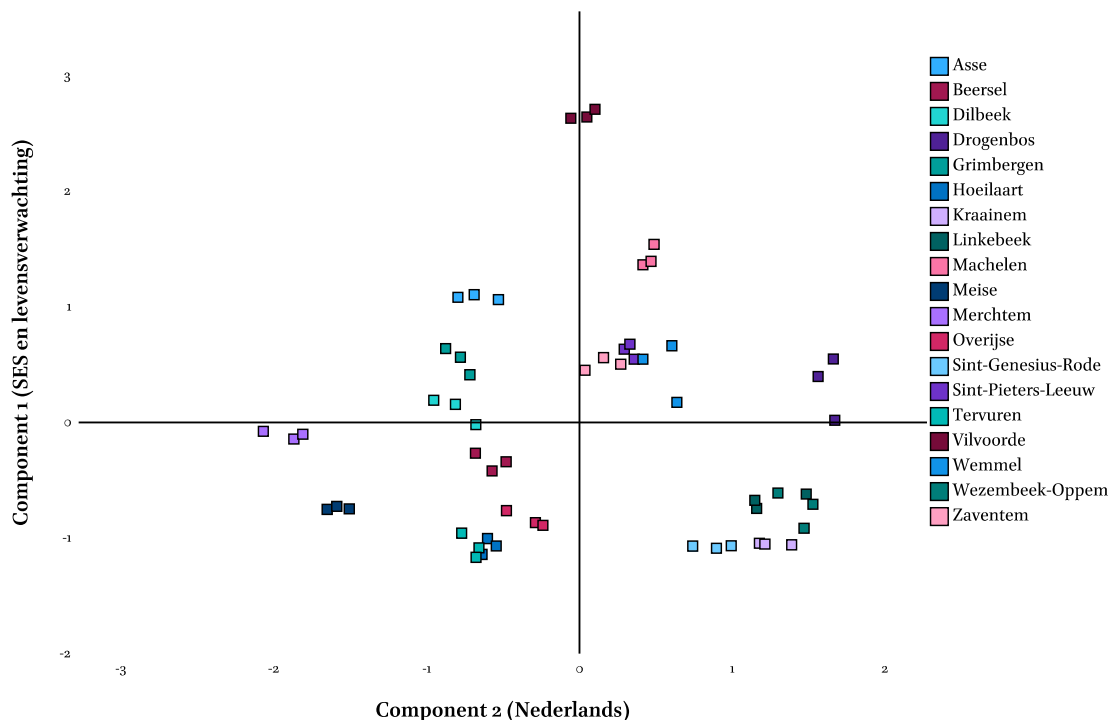
Indicator	Lading
Belgisch (versus totaal inwoners Rijksregister) [proportie]	-0.812
Oost-Europees (niet-EU) (versus totaal inwoners Rijksregister) [proportie]	0.920
Maghreb (versus totaal inwoners Rijksregister) [proportie]	0.846
Turks (versus totaal inwoners Rijksregister) [proportie]	0.859
Afrikaans (versus totaal inwoners Rijksregister)	0.832

Niet onbelangrijk bij deze componenten is om in het achterhoofd te houden dat deze componenten voornamelijk manieren vormen om de Randgemeenten te vergelijken en te groeperen in types. Er zijn wellicht andere (sterke) indicatoren die de Rand kunnen typeren.

De Randgemeenten aan de hand van de componenten onderling vergeleken

We zetten nu steeds twee componenten van de bovenstaande lijst naast elkaar om de Randgemeenten in types onder te verdelen. Dit is een nieuwe manier om te kijken hoe de gemeenten in de Rand samenhangen. We interpreteren de gegevens aan de hand van kwadranten die door horizontale en verticale lijnen op de gemiddeldes (0) van de componenten onderverdeeld werden. We hebben deze oefening gedaan per gemeente met de data van 3 jaar. Dus, voor elke gemeente zijn er 3 observaties (3 punten in de grafiek).

Figuur 3 – Randgemeenten volgens SES-levensverwachting en Nederlands

We kijken hoe de randgemeenten scoorden op sociaal-economische indicatoren en taal:

- 1) Er is een groep gemeenten die bovengemiddeld neigen te scoren op component 1 en 2 (hogere score op de niet-Nederlands component en hogere score op de component die mindere levensverwachting bij geboorte en lagere socio-economische situatie capteert): Machelen, Zaventem, Sint-Pieters-Leeuw, Wemmel, Vilvoorde en Drogenbos behoren tot deze groep.

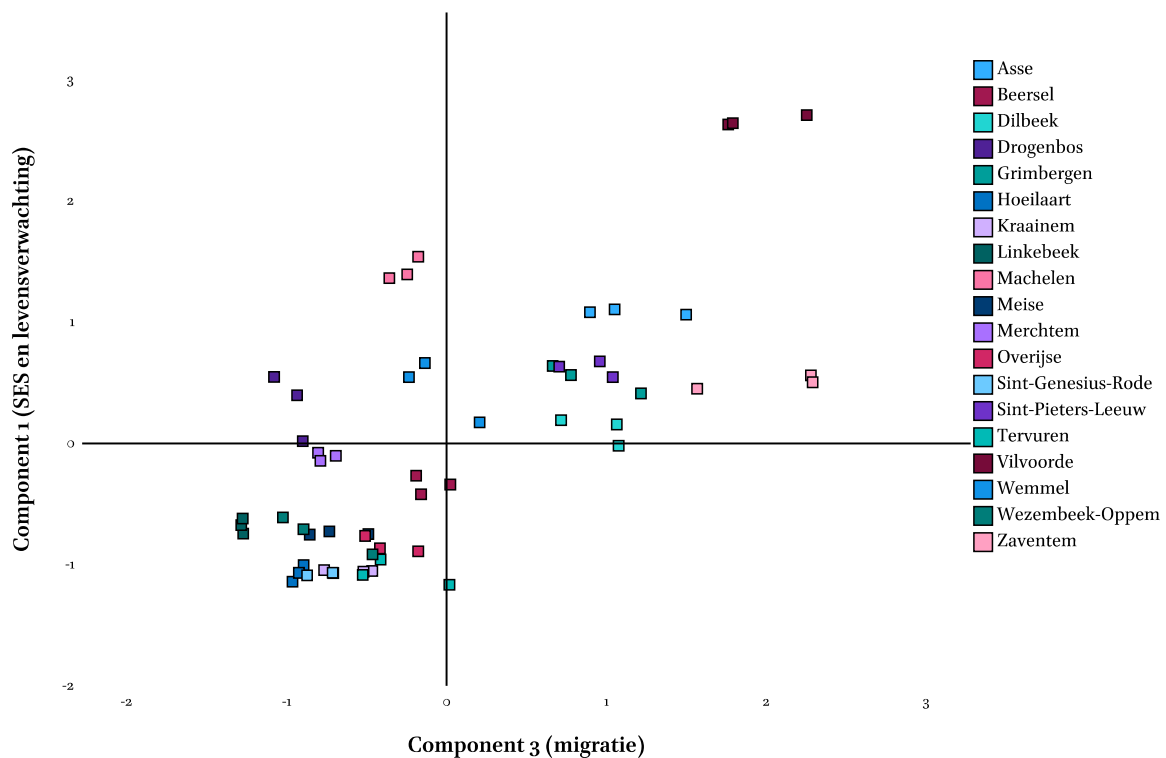
2) Er zijn gemeenten die bovengemiddeld neigen te scoren op component 1 en ondergemiddeld op component 2 (lagere score op de niet-Nederlands component en hogere score op de component die mindere levensverwachting bij geboorte en lagere socio-economische situatie capteert): Dilbeek, Grimbergen en Asse vallen onder deze groep.

3) Er zijn gemeenten die bovengemiddeld scoren op component 2 en ondergemiddeld op 1 (hoger op de niet-Nederlands component en hogere levensverwachting en socio-economische situatie): Sint-Genesius-Rode, Kraainem, Wezembeek-Oppeem en Linkebeek vallen binnen deze groep.

4) De gemeenten die ondergemiddeld scoren op component 1 en 2 (lagere score op de niet-Nederlands component en lagere score op de component die mindere levensverwachting bij geboorte en lagere socio-economische situatie capteert): Merchtem, Meise, Beersel, Tervuren, Overijse en Hoeilaart zijn opgenomen in deze groep.

We constateerden dat de gemeenten in de loop van de drie jaar over het algemeen vergelijkbaar scoren, waardoor ze de neiging hebben om in dezelfde groep gemeenten te blijven. Dit toont de relatieve stabiliteit van de trends in de taal- en sociaaleconomische dimensie.

Figuur 4 – Randgemeenten volgens SES-levensverwachting en migratie

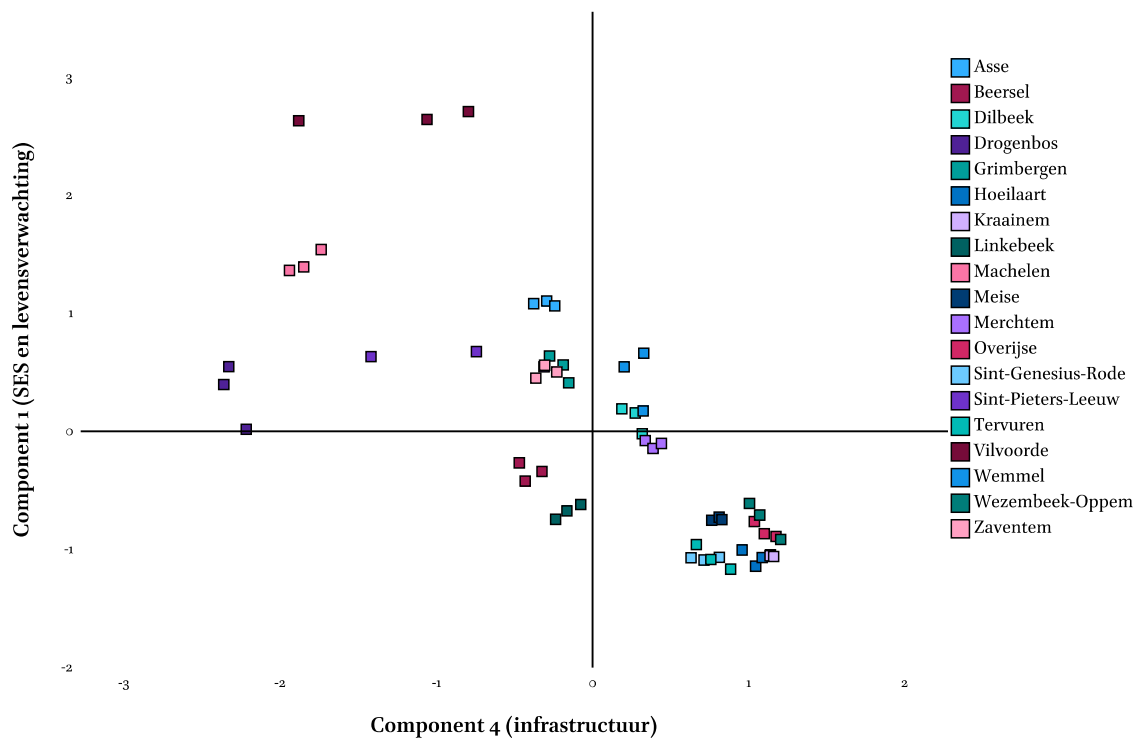

Als we kijken naar de interactie tussen de sociaal-economische en de migratiecomponent binnen de Rand, onderscheiden we opnieuw de volgende vier groepen.

- 1) Een groep gemeenten die bovengemiddeld scoren op component 1 en 3, die worden gekenmerkt door hoge migratiebewegingen vanuit andere regio's (behalve Vlaanderen) en het buitenland, maar die tegelijkertijd doorgaans een lagere levensverwachting en meer armoede hebben: Vilvoorde, Zaventem, Asse, Sint-Pieters-Leeuw, Grimbergen, Dilbeek en één jaartal van Wemmel vallen in deze groep.
- 2) Een groep gemeenten die bovengemiddeld scoren op component 1 en ondergemiddeld op component 3 (lagere SES en levensverwachting en lagere migratie): Machelen, Wemmel en Drogenbos behoren tot deze groep.
- 3) Een groep die bovengemiddeld scoort op component 3 en ondergemiddeld op 1. Deze combinatie met hogere migratie en hogere SES en levensverwachting zien we niet in de Randgemeenten (gedeeltelijk een jaartal van Dilbeek, Beersel en Tervuren).

4) Tot slot, gemeenten die ondergemiddeld scoren op component 1 en 3 (die hoger scoren in SES en levensverwachting en minder in migratie): Merchtem, Beersel, Overijse, Linkebeek, Wezembeek-Oppem, Meise, Kraainem, Tervuren, Sint-Genesius-Rode en Hoeilaart, gedeeltelijk Drogenbos vallen binnen deze groep.

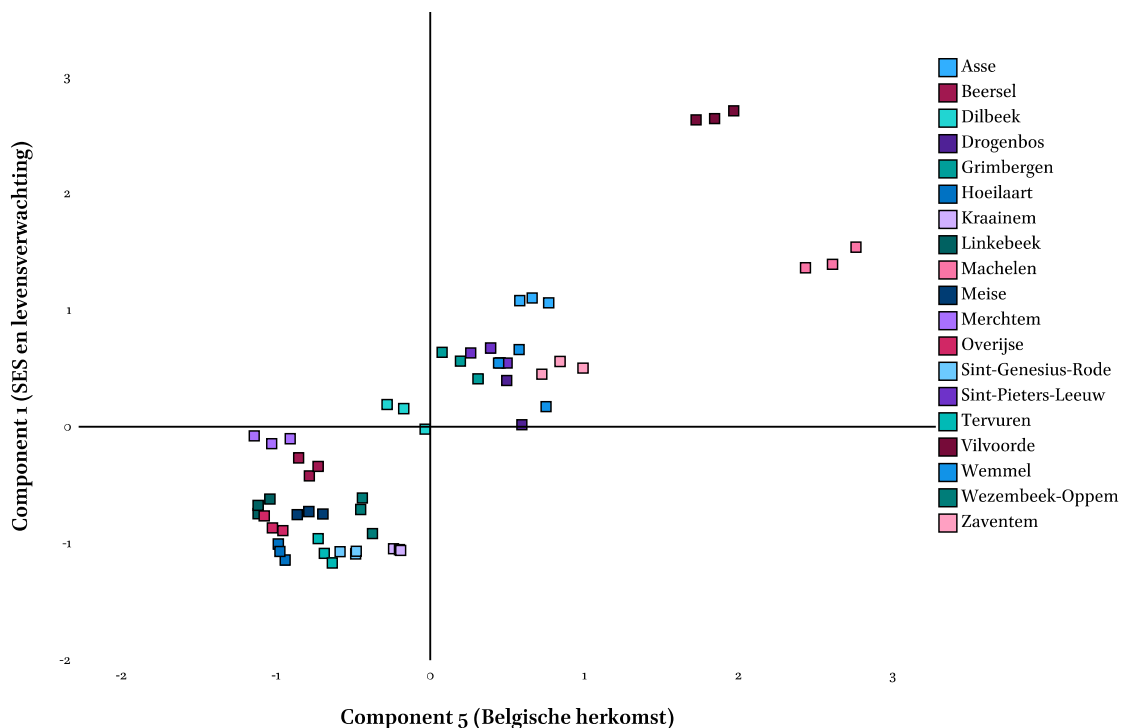
Figuur 5 – Randgemeenten volgens SES-levensverwachting en infrastructuur

De sociaal-economische status en de materiële infrastructuur in de Rand laten vier groepen randgemeenten zien:

- 1) de gemeenten met materieel rijkere infrastructuur en lagere SES en levensverwachting: Wemmel en twee jaartallen Dilbeek.
- 2) Gemeenten met materieel armere infrastructuur en hogere SES en levensverwachting (Beersel en Linkebeek).
- 3) Gemeenten gekenmerkt door materieel minder rijke infrastructuur en lagere SES en levensverwachting: Drogenbos, Vilvoorde, Machelen, Sint-Pieters-Leeuw, Zaventem, Grimbergen en Asse.
- 4) Tenslotte hebben we een groep gemeenten met materieel rijkere infrastructuur en hogere SES en levensverwachting: Kraainem, Sint-Genesius-Rode, Wezembeek-Oppem, Tervuren, Meise, Hoeilaart en Overijse.

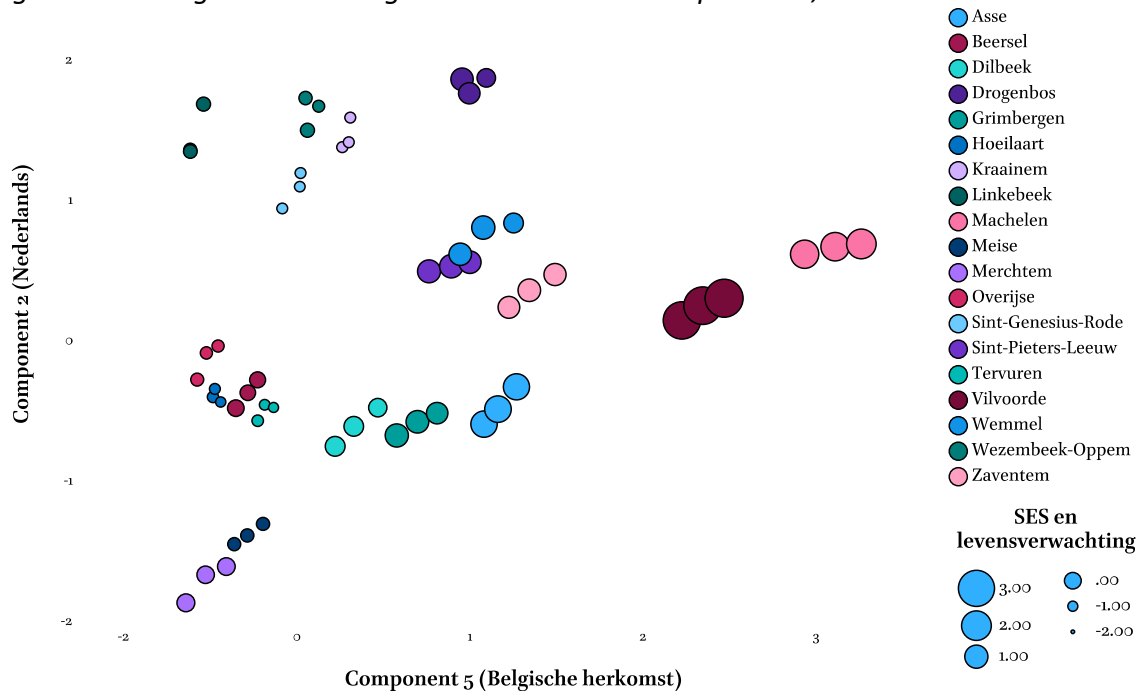
Figuur 6 – Randgemeenten volgens SES-levensverwachting en Belgische herkomst

Als we kijken naar de interactie tussen sociaal-economische situatie en herkomst in de Randgemeenten:

- 1) hogere SES en levensverwachting en meer Belgische herkomst (Merchtem, Wezembeek-Oppem, Kraainem, Tervuren, Beersel, Sint-Genesius-Rode, Meise, Linkebeek, Overijse en Hoeilaart),
- 2) lagere SES en levensverwachting en minder Belgische herkomst (Vilvoorde, Machelen, Asse, Zaventem, Wemmel, Sint-Pieters-Leeuw, Grimbergen en Drogenbos),
- 3) hogere SES en levensverwachting en minder Belgische herkomst (deze mogelijkheid werd niet gerealiseerd bij de Randgemeenten: het kwadrant is leeg met een gedeeltelijke overlap met een jaartal van Drogenbos),
- 4) lagere SES en levensverwachting en meer Belgische herkomst (twee jaartallen Dilbeek).

Figuur 7 – Randgemeenten volgens de combinatie component 1, 2 en 5

Vervolgens gaan we na hoe de Randgemeenten zich gedragen in termen van een combinatie van drie componenten: herkomst, taal en sociaal-economische situatie. Deze oefening biedt een nieuwe groepering van de Randgemeenten volgens deze drie componenten. De verticale as toont boven de nul een meer Franssprekende gemeente, onder de nul een meer Nederlandssprekende gemeente. De horizontale as toont meer Belgische herkomst links van de nul. Rechts van de nul krijgen we meer niet-Belgische herkomst in een gemeente.

In een combinatie van de Belgische herkomst, SES en levensverwachting en Nederlands componenten krijgen we de resulterende typologie van gemeenten:

- (1) **Machelen en Vilvoorde:** deze twee Randgemeenten in de Noordrand scoren het hoogst op de component niet-Belgische herkomst van alle Randgemeenten, maar qua taal hebben ze een iets meer Franstalig profiel en de hoogste score op de component in verband met achterstand.
- (2) **Zaventem, Sint-Pieters-Leeuw en Wemmel** zijn gemeenten die een profiel presenteren van een bevolking met een enigszins niet-Belgische herkomst maar met een meer Franstalige bevolking. Zij scoren relatief hoog op de deprivatiecomponent.

- (3) **Dilbeek, Grimbergen en Asse** hebben een vergelijkbaar profiel als Zaventem, Sint-Pieters-Leeuw en Wemmel wat betreft de herkomst van hun bevolking, neigend naar een meer niet-Belgische origine. Ze zijn doorgaans meer Nederlandstalig dan Franstalig en scoren relatief hoog op de deprivatiecomponent.
- (4) **Linkebeek, Kraainem, Wezembeek-Oppem, Sint-Genesius-Rode en Drogenbos**. Deze gemeenten bevinden zich aan de andere kant van het taalspectrum ten opzichte van Merchtem en Meise. Dat wil zeggen dat ze een gelijkaardig profiel delen wat betreft de herkomst van de bevolking, die meer van Belgische origine is. Ze verschillen doordat deze populatie vooral Franstalig is. Zij scoren relatief laag op de component deprivatie en levensverwachting. Drogenbos is een uniek geval omdat het niet direct clustert met andere Randgemeenten. Drogenbos lijkt wel meer op Wemmel, Sint-Pieters-Leeuw en Zaventem voor de SES en levensverwachting en Belgische herkomst componenten. Voor de taal component is Drogenbos meer gelijkaardig met Linkebeek, Kraainem, Wezembeek-Oppem en Sint-Genesius-Rode.³
- (5) **Overijse, Hoeilaart, Beersel en Tervuren** scoren relatief laag op de component niet-Belgische herkomst met een bevolking die substantieel van Belgische origine is. Zij hebben nog steeds een Nederlandstalig profiel en een hogere SES en levensverwachting dan de andere Randgemeenten.
- (6) **Merchtem en Meise** lijken het minst op de rest van de Randgemeenten omdat zij het laagst scoren op de componenten taal en herkomst. Deze scoren het laagst op de component niet-Belgische herkomst. Het zijn ook de Randgemeenten met een meer Nederlandstalig profiel en met een betere score op de component levensverwachting en armoede dan bijvoorbeeld Vilvoorde.

³ Drogenbos zou eventueel bij groep vijf kunnen ingedeeld worden (zoals een K-gemiddelde clustering oefening met component 2 en 5 toont). Standaarddeviaties op de SES en levensverwachting voor de 6 types zijn respectievelijk 0.68 (gemiddelde is 2.05) (er is nog een verschil tussen Machelen en Vilvoorde met laatstgenoemde gemeente die hoger scoort op lagere SES en levensverwachting), 0.35 (gemiddelde is -0.43), 0.43 (gemiddelde is 0.58), 0.15 (gemiddelde is 0.53), 0.32 (gemiddelde is -0.83) en 0.54 (gemiddelde is -0.65). De algemene standaarddeviatie op de component is 1. Als Drogenbos bij groep vier in plaats van zes zou horen dan is de standaarddeviatie van groep vier en zes 0.20.

Figuur 8 – Groepen van randgemeenten volgens taal, herkomst en levensverwachting/achterstelling.

Deze typologie komt op verschillende punten overeen met de typologie die in ons vorig werkdocument werd voorgesteld. Opnieuw constateerden we dat de commercieel gerichte of noordoostelijke randgemeenten, Machelen en Vilvoorde, convergeerden op terreinen als de herkomst van de bevolking, de taal en sociaal-economische achtergesteldheid.

Dit is ook het geval voor de aankomst- of noordelijke randgemeenten, Zaventem en Wemmel, die op deze vlakken wederom vergelijkbaar scoorden en duidelijk een groep vormen. Nu hebben we ook Sint-Pieters-Leeuw toegevoegd. Deze groep gemeenten laat zien dat de uitdagingen waarmee de Randgemeenten worden geconfronteerd gemeenschappelijk kunnen zijn, zelfs als ze geen gemeenschappelijke grens delen of aaneengesloten gemeenten zijn.

De faciliteitengemeenten kwamen uit de data naar voren als één enkele groep in plaats van twee, zoals we in onze vorige typologie hadden voorgesteld. Dat wil zeggen, toen we ons concentreerden op kwesties als taal, herkomst van de bevolking en sociaal-economisch welzijn, ontdekten we dat de zuidwestelijke faciliteitengemeenten (Drogenbos, Linkebeek en Sint-Genesius-Rode) en in de oostrand (Kraainem en Wezembeek-Oppem) als groep samenkwamen. De faciliteitengemeenten zijn twee groepen aaneengesloten gemeenten die zich rond andere Randgemeenten bevinden in plaats van omringd te zijn door Brussel (met uitzondering van Sint-Genesius-Rode).

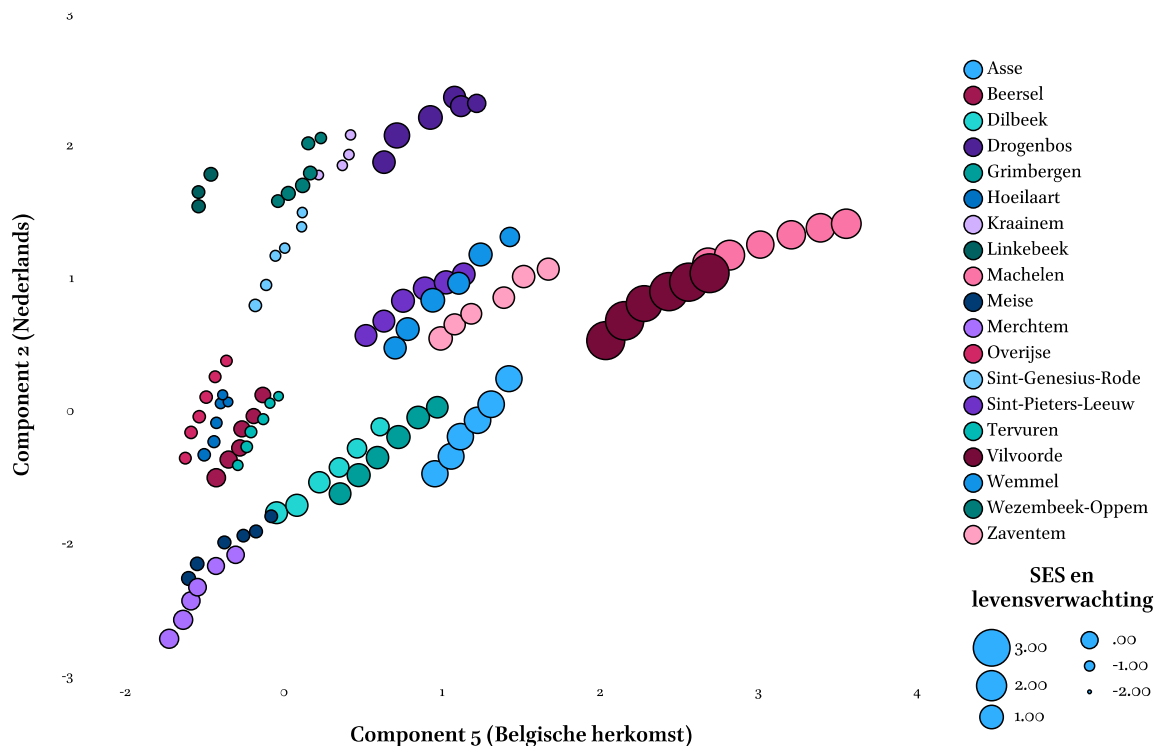
We splitsen de groep voorstedelijke gemeenten verder op in twee, namelijk Grimbergen, Asse en we hebben nu Dilbeek toegevoegd. De hier voorgestelde typologie benadrukt dat Meise en Merchtem tot een andere groep behoren dan Grimbergen en Asse. Meise en Merchtem lijken zowel op de niet-Belgische herkomstcomponent als op de niet-Nederlandse component veel lager te scoren in vergelijking met Grimbergen en Asse.

Tenslotte bevestigden we dat de zuidoostelijke randgemeenten (Hoeilaart, Overijse en Tervuren), opnieuw een groep vormden samen met Beersel. De eerste drie liggen aaneengesloten, terwijl Beersel geen grens met hen deelt. Al deze gemeenten liggen echter aan de zuidelijke rand en delen een grens met Brussel.

Tendensen van de afgelopen jaren (2017-2022)

De laatste analyse werd met meer beschikbare data (2017-2022) herhaald zonder de variabele Frans tussen moeder en kind bij geboorte die voor deze periode niet beschikbaar was. De figuren 9 en 10 laten zien welke richting de gemeenten volgen op het gebied van sociaal-economische achterstand, taal en herkomst. De langere termijn neiging naar minder Nederlands en minder Belgische herkomst in alle Randgemeenten is duidelijk op te merken.⁴

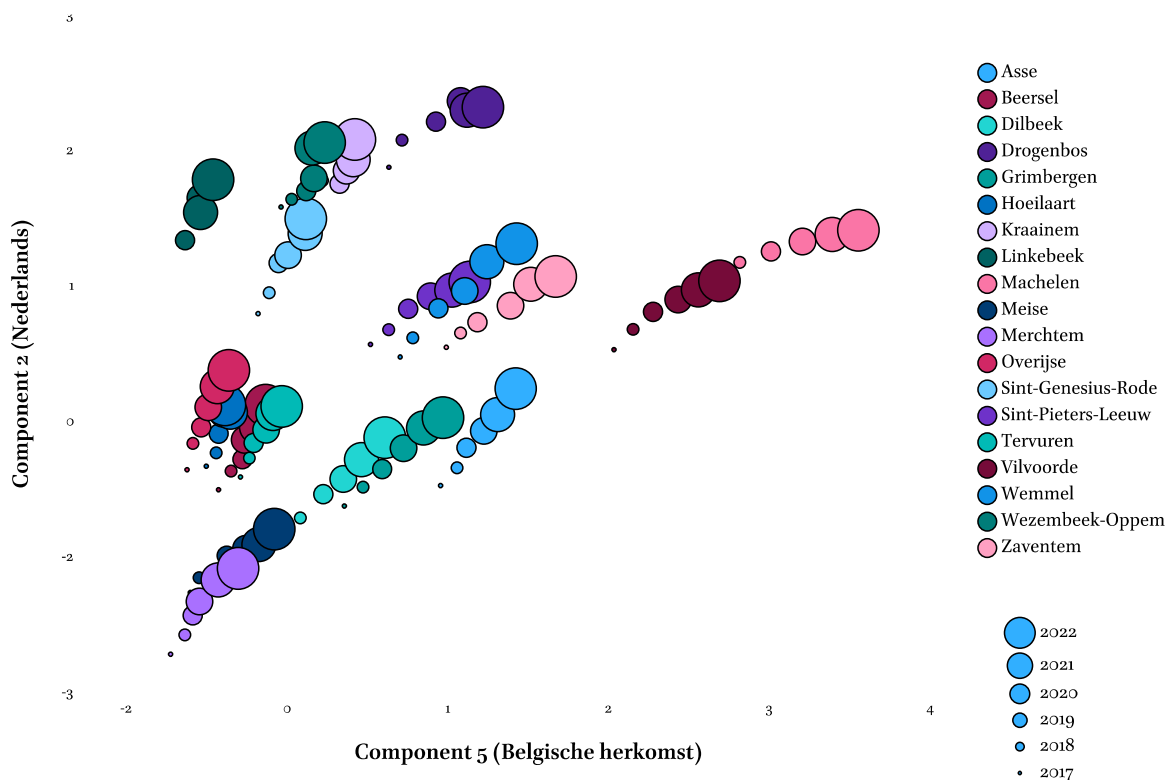
Figuur 9 – Combinatie component 1, 2 en 5 (2017-22)

⁴ Voor Kraainem (2017, 2019) en Linkebeek (2018, 2019) is data voor kleuteronderwijs (laag opgeleide moeder) en Turkse herkomst (Linkebeek 2017) niet beschikbaar. Deze jaartallen voor deze gemeentes zitten niet in deze laatste analyse. In deze analyse zit Drogenbos meer bij groep zes.

Ten slotte hebben we over dezelfde periode (2017-2022) een analyse uitgevoerd die zich uitsluitend richtte op de taal- en herkomstcomponent. Dat wil zeggen, we beoordeelden hoe de Randgemeenten scoorden op de mate van Nederlands als moedertaal, en op de niet-Belgische herkomst. We concentreren ons op deze twee componenten omdat we hebben vastgesteld dat ze het meest kenmerkend zijn voor de Rand als regio.

Figuur 10 – Combinatie component taal en herkomst (2017-22)

Figuur 10 toont dat de clusters van gemeenten in de bovenstaande typologie opmerkelijk vergelijkbare trends volgden in termen van hoe snel ze groeien in de component niet-Nederlandse en niet-Belgische herkomst tijdens de beoordeelde periode. Wij kunnen ook de trends zien die deze groepen van gemeenten met betrekking tot diversiteit en internationalisering hebben gevolgd.

Zo zien we bijvoorbeeld dat:

- (1) Machelen en Vilvoorde in een ogenschijnlijk gestaag tempo enigszins naar meer diversiteit (zie de niet-Belgische herkomst component) neigden, maar een minder versnelde groei kenden op de niet-Nederlandse component dan de rest van de Randgemeenten.
- (2) Linkebeek, Kraainem, Wezembeek-Oppem, Sint-Genesius-Rode en Drogenbos - de faciliteitengemeenten - bleven vooral groeien op de niet-Nederlandse component. Tijdens dit lustrum was de groei opmerkelijk omdat ze op dit onderdeel al de hoogste scores lieten zien. Ze vertoonden minder groei naar meer niet-Belgische herkomst, met uitzondering van Drogenbos.
- (3) Het is ook opmerkelijk dat Hoeilaart, Overijse, Tervuren en Beersel een snelle groei naar niet-Nederlands lieten zien, waarbij ze in deze component bijna verticaal groeiden, maar dat ze op de component van niet-Belgische origine minder groeiden in deze periode.
- (4) Meise en Merchtem kende een groei van niet-Nederlands. Ze zijn de laatste tijd ook opgeschoven naar meer diversiteit in hun bevolking (de niet-Belgische herkomst component).

Het belang van deze oefening is dat we niet alleen een momentopname krijgen van de huidige situatie, maar ook een overzicht krijgen van waar deze gemeenten vandaan komen en in welke richting ze zich bewegen. Wij constateren dat de groepen van gemeenten die wij hierboven hebben geïdentificeerd, opnieuw geldig zijn.

CONCLUSIE

In deze working paper hebben wij de oefening herhaald van een principale component analyse. Wij hebben een set van socio-economische indicatoren uit de databank van Provincie in Cijfers gehaald. Deze keer hebben wij nieuwe beschikbare indicatoren gebruikt, zoals over taal. We hebben opnieuw aangetoond dat de Vlaamse Rand uit de gegevens naar voren komt als een aparte regio in vergelijking met de rest van Vlaanderen.

Wij zijn een stap verder gegaan dan in de vorige working paper. We hebben niet alleen de meest relevante indicatoren voor de Randgemeenten geïdentificeerd, wij hebben ook vijf aparte componenten vastgesteld die verschillende dimensies raken: socio-economisch, taal, migratie, infrastructuur en herkomst.

De bedoeling was om deze componenten te gebruiken om groepen van Randgemeenten te bepalen. Deze pogingen tonen dat afhankelijk van de combinatie van componenten een andere groepering van gemeenten te zien is. Daarnaast is er ook stabiliteit in de classificatie te zien. Tegelijkertijd schuilt achter de ogenschijnlijke homogeniteit een aantal belangrijke verschillen tussen de Randgemeenten die niet over het hoofd mogen worden gezien.

Met deze oefening konden wij niet alleen zien hoe de gemeenten zich groepeerden rond bepaalde thema's, het stelde ons ook in staat om de meest overheersende kenmerken die deze gemeenten delen te ontdekken. Toen we, bijvoorbeeld, de sociaaleconomische en migratie dimensie beoordeelden, zagen we dat quasi geen Randgemeente een hoge migratie en een hoge sociaaleconomische status en levensverwachting heeft (met name: geen gemeente duidelijk in kwadrant vier, figuur vier). Daarentegen zien we wel dat 10 van de 19 gemeenten tot de groep met hoge sociaaleconomische status en minder migratie behoren.

We zien ook dat quasi alle Randgemeenten ofwel een rijke materiële infrastructuur en een hoge sociaaleconomische situatie hebben, ofwel een slechtere materiële infrastructuur en een lage sociaaleconomische situatie (figuur vijf). In termen van de sociaaleconomische en herkomst dimensies vonden we dat de gemeenten in de Rand gestructureerd zijn rond hogere SES en levensverwachting en meer Belgische herkomst of lagere SES en levensverwachting en minder Belgische herkomst (figuur zes). De gemeenten in de Rand zijn gegroepeerd rond deze twee uitersten.

REFERENTIES

Charlier J., Debuissin, M., & Hermia, J.P. (2019). [Migraties tussen de gewesten van België](#). Onderzoeksrapport Themanummer. BISA, IWEPS en Statistiek Vlaanderen.

De Maesschalck F., & Van Cappel, G. (2023). [Bevolkingsdynamiek in de Vlaamse Rand](#). BRIO Fiche.

Echeverría Vicente, N.J., & Janssens, R. (2021a). [Evolutie van de inwoners met een niet-Belgische herkomst in de Vlaamse Rand \(1990-2020\)](#). BRIO Fiche.

Echeverría Vicente, N.J., & Janssens, R. (2021b). [Evolutie van inwoners met een niet-Belgische herkomst naar herkomstland: Een ongelijke ruimtelijke spreiding?](#) BRIO Fiche.

Echeverría Vicente, N.J., & Janssens, R. (2020). [Naar een typologie van de Vlaamse Rand gebaseerd op sociaaleconomische profielen](#). BRIO Working Paper 7.

Hermia, J.P. (2020). [Demografische barometer 2019 van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest](#). Focus 34, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse.

Kavadias, D., Echeverria Vicente, N. J., Van Cappel, G., Spruyt, B., & Engels, N. (2022). Jongeren in Brussel. In D. Kavadias, B. Spruyt, N. Engels, & G. Van Cappel (editors), In [Zinnekes zijn Debest: Diversiteit aan het werk bij Brusselse jongeren van vandaag](#) (blz. 13-40). ASP / VUBPRESS.